

Олена НИКОРАК

ХУДОЖНЯ САМОБУТНІСТЬ ДОМОТКАНИХ ХУСТОК ПОКУТТЯ

Проаналізовано мистецькі особливості узорнотканих хусток Покуття. Розглянуто найтипівіші схеми композиції, мотиви, колорит, засоби та прийоми художньої виразності.

Ключові слова: домоткані хустки, схеми композиції, мотиви, колорит.

© О. НИКОРАК, 2013

Домоткана хустка — перехідний тип жіночого головного убору від переміток до хусток промислового виробництва. **Хустка** («Хустина», «хустя», «хустиця», «хустка заткана», «хустка нав'язева» «фустка», «плат», «платина», «пілка», «пулка», «півка», «старовіцька хустка», «завій», «завійка», «завіка», «заголовок», «запанка», «заткачка», «затіганка», «заматанка», «гарусок», «літник») — локальні назви загальнослов'янського домотканого (іноді вишитого) жіночого головного убору, поширеного на всіх теренах України.

Такого типу вироби побутували ще в 1900—1940-х роках головним чином на Покутті, Волині та Українському й Білоруському Поліссі [53, с. 94; 49, с. 198; 48, с. 78—79; 45, с. 1, 3, 9; 47, с. 8—9, 13, 15, 28—29; 46, с. 62—63]. Це поштучні, виготовлені з одного шматка полотна, ткани вироби (готові компоненти одягу), призначені для прикривання, утеплення й оздоблення голови заміжніх жінок.

Порівняно з волинськими та поліськими покутські взористоткані хустки виділяються локальною своєрідністю художнього вирішення. Скупі відомості й лаконічна характеристика декору покутських взористотканих «старовіцьких» хусток, а найбільше про способи ношення і використання їх у традиційних звичаях та обрядах містяться в працях К. Матейко, С. Сидорович, Г. Стельмащук, О. Олійник та інших дослідників традиційного ткацтва і одягу [49, с. 198; 50, с. 130—131; 53, с. 71—72; 54, с. 129—135; 55, с. 145—153; 51, с. 18]. Естетичні особливості домотканих хусток Покуття заслуговують на докладніше вивчення і глибший мистецтвознавчий аналіз.

Мета статті полягає у визначенні мистецької своєрідності покутських «старовіцьких» («роблених») хусток. Автор ставить також завдання простежити стилістичний взаємозв'язок декору хусток з оздобленням інших типів покутського одягового комплексу, зокрема переміток, запасок.

Покутські хустки («роблені», «ручні», «нав'язеві», «старовіцькі», «платини») поширені були в першій третині ХХ ст. в основному на Коломийщині. Виготовлені вони на лляній чи конопляній основі, яку іноді заміняли бавовняною пряжею («білець», «бамбак»). Для піткання застосовували тонко й рівномірно спрядені вручну вовняні нитки або куповану різнокольорову вовняну «волочку», «волічку», «коцик» та бавовняну пряжу — «заполоч». Деколи в святкових хустках використовували й металеві нит-

Селянка в «старовіцькій» хустці. Покуття. Фототека бібліотеки Інституту народознавства НАН України. № 19144

Тарновецький А. Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1900 р., с. Замулинці Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГПІ № 5770

ки «сухозолоть», «сухозлоть», «сухозлітка», «гелюс», а також шовк «шовчик».

На відміну від довгих, рушникоподібних переміток, хустки мали форму ледь видовженого прямокутника (45—68 x 70—100 см). Характерною особливістю їхнього декору є щільне заповнення середньої площини виробу вузькими різнокольоровими поперечними стрічками «баточками» (тоді як у перемітках тло безузорне, біле), а коротші поперечні сторони завершені дещо ширшими (2,5—9,5 см) симетрично розташованими однаковими взористими «заборовими» стрічками, які замикають композицію та акцентують верхній і нижній краї виробу.

За формою, техніками ткання і декоративним вирішенням «старовіцькі» хустки певним чином споріднені з запасками цього ж осередку ткацтва [11; 9]. Однак у викінченні поперечних вужчих сторін хусток простежується значно більша подібність з перемітковими «заборами» [12]. Як і перемітки, «роблені» хустки виготовляли переважно найздібніші ткачі.

За словами відомої дослідниці покутського ткацтва, багатолітнього наукового працівника Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття Мирослави Сахро, найважливішими осередками ткання «роблених» хусток були села Мишин, Великий Ключів, Сопів [52, с. 51]. Зокрема, на створенні цих, як і інших одягових виробів, у с. Мишин спеціалізувалися відомі ткачі: І.М. Миронюк (1879—1920), І.Ю. Кавацюк (1880—1960), А.М. Атаманюк (1907—1948), Д.І. Кавацюк (1905—?), Ф.М. Атаманюк (1902—?), подружжя М.П. Павлюк (1905—?) та Г.І. Павлюк (1912—?), М. Угринчук, родина Андрусяків [51, с. 55]. Вони виробляли тканини на замовлення мешканців сусідніх і віддалених покутських сіл (Корнич, Грушів, Вербіж, Семаківці, Сопів, Ключів), а також для деяких гуцульських сіл (Стопчатів, Спас, смт. Пістинь) і на продаж [52, с. 55].

У докладно атрибутованих зразках хусток з колекції цього ж музею теж зафіксовано авторів-виконавців: зокрема, тут представлені вироби Кирила Юхненка [13], Дмитра Михайловича Дмитренка [14] та М.В. Ховандюка [15] із с. Сопів; М.М. Семеняка із с. Мишин [16]; Андрія Тарновецького із с. Замулинці [17] та Василя Бондарака [18] зі с. Прутівка Коломийського р-ну. Натомість,

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1920—1930 рр., с. Мишин Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 17336

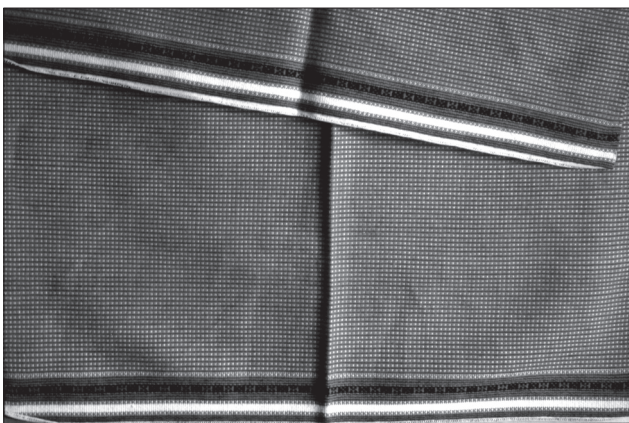
Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1930 р., с. Мишин Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 4707

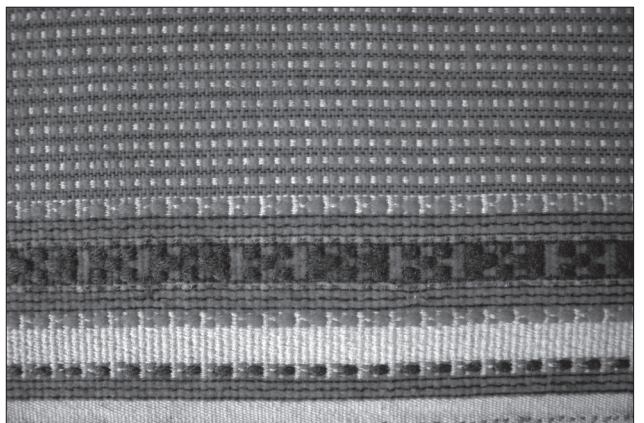
Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1920—1930 рр., с. Мишин Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 17335

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1910 р., с. Мишин Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 4706

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1950 р., с. Корнич Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 4750

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1910 р., смт. Пістинь Косівського р-ну Івано-Франківської обл. МЕХП ЕП-21556

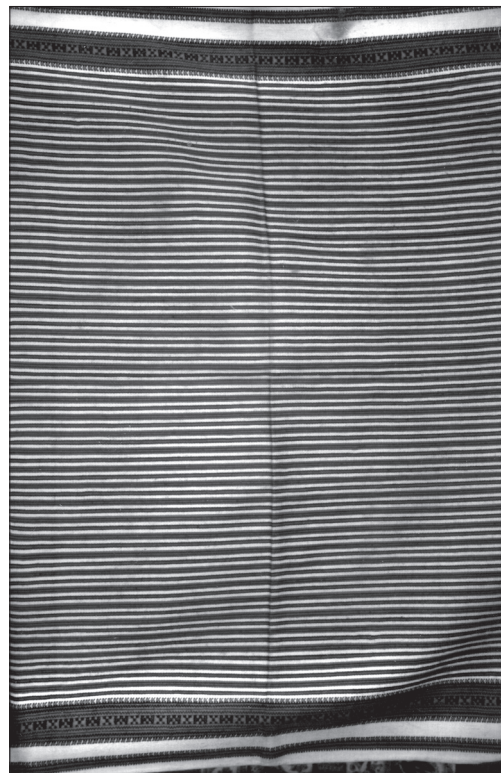
Семеняк М. Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1930 р., с. Мишин Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 4705

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. Початок ХХ ст. Покуття МЕХП ЕП-21555

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. Початок ХХ ст., Покуття МЕХП ЕП-21543

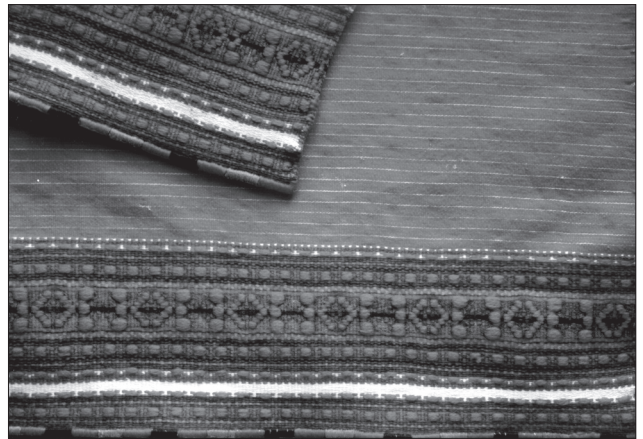

Бович Ксеня Петрівна (1863—?). Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. Остання третина ХІХ ст., с. Сопів Косівського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 6700

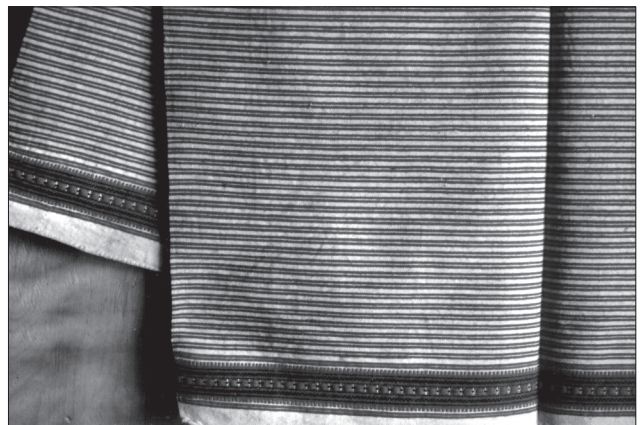
відомо лише декілька жінок-ткаль «старовіцьких» хусток, твори яких увійшли до колекції тканин згаданого музею, наприклад Параска Василівна Бойків (с. Іспас Долішний) [19], Ксенія Петрівна Бович (м. Косів) [20], Т. Ткачук із с. Великий Ключів [21] Коломийського р-ну.

Детальний аналіз «старовіцьких» хусток Покуття дає змогу стверджувати, що при значній подібності їхнього декору є певні локальні відмінності. Вони полягають у варіативності поєднання гладкої, ледь помітної або чітко вираженої рельєфної фактурної поверхні (створеної полотняним, репсовим переплетенням у центральній площині); щільності чи розрідженості укладу тоненьких горизонтальних стрічок в межах рапорту, їхньої ширини, схем розташування; варіативності ритміки центральної площини; різноманітності орнаменту домінуючих «заборових» площин зосереджених на поперечних краях (сформованих технікою перебору) і нюансних градаціях кольорових сполук.

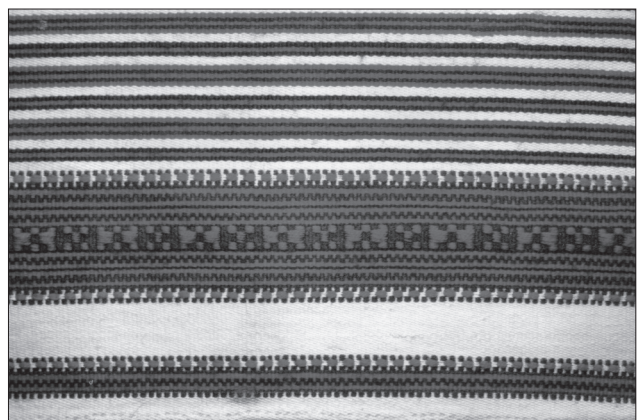
На основі залучених до аналізу творів можна виділити декілька найхарактерніших **типів композицій** таких хусток. Зокрема високими художніми якостями позначені вироби **с. Мишин** — одного з чільних осередків виготовлення «старовіцьких» хусток. Характерною особливістю центральної площини виробів є дрібнорапортні (від 0,25 до 0,8 см) композиції, створені вишуканими за тональними нюансами сполуками теплих чи холодних домінуючих червоних смужок (у 2—3 нитки) на білому тлі [22; 1]. Іноді вони чергуються з ледь помітними (в 1—2 нитки) пасочками зеленого чи темносинього або чорного кольорів на білому тлі. Воно має вигляд тоненьких просвітів або штрих-пунктирних ліній. Останні — створюють дрібноузорну поверхню, яка візуально сприймається як клітка. Завдяки варіативності поєднання основних теплих червоних барв з незначною кількістю контрастних до них холодних, досягнуто ефекту дрібноузорної вишнево-зеленкуватої (М. Семеняк, с. Мишин) [23], або червоно-білої (с. Корнич, смт. Пістинь) [24; 2] клітки або червоно-зеленої чи червоно-білої, іноді вишнево-білої смужки (с. Мишин) [25; 3]. Аналогічна дрібно-візерунчаста клітчаста «дрібонька» (с. Корнич) [26; 3] чи смугаста «зубата», «зубцями» [21] (с. Великий Ключів) структура основної площини характерна й для однотипних виробів інших сусідніх сіл, зо-

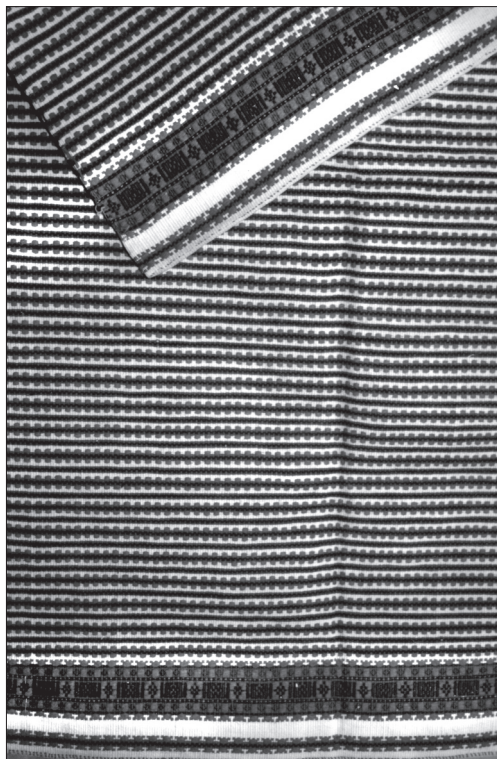
Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. Початок ХХ ст., с. Великий Ключів Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 2722

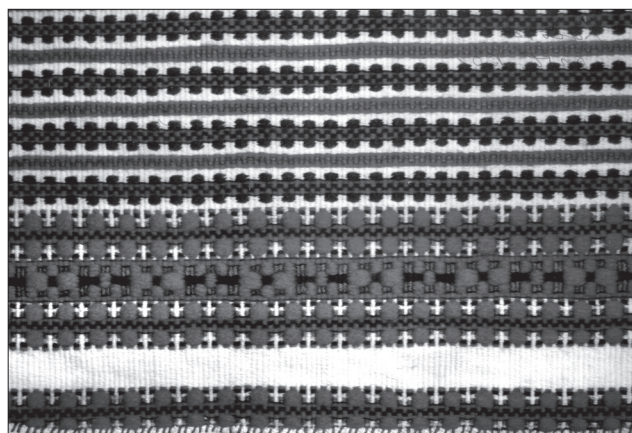
Хустка домоткана «роблена». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1930 р., с. Великий Ключів Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 6389

Дмитренко Дмитро Михайлович. Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1935 р., с. Сопів Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 7964

Юхненко Кирило. Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне тканиня. Перша третина ХХ ст., с. Сопів Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 8094

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне тканиня. 1920 р., с. Сопів Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 15804

крема Нижній Вербіж, Залуччя [28, с. 5]. Графічно-фактурний малюнок основного полотнища виробу, сформований поєднанням мініатюрних ділянок з неоднаковою структурою різнокольорових стрічок. Дрібнорапортний декор середнього поля контрастує з крупнішим орнаментом «заборами» (які завершу-

ють поперечні краї хустки), в якому домінують розети, що переплітаються з ромбами та перехрестями [29]. На противагу стриманому середньому полю «заборів» ділянки характерні поєднанням насичених дзвінких — червоних та контрастних до них — яскраво зелених і темно-синіх барв.

Визначальними в художньому вирішенні «старовіцьких» хусток є домінуючі взористі смуги «забори» шириною від 2,5 до 9,5 см, які акцентували обидва поперечні краї. Вони, як і переміткові забори, а також аналогічні орнаментальні смуги покутських запасок, характерні тридільними композиціями з виділенням основної та підпорядкованих їм, симетрично розташованих бічних «поверхниць», «покрайниць», «відлюдниць». Центральна взориста смуга (1,5—6,5 см) сформована провідними мотивами розет «зірничок», ромбів «очок», хрещатих фігур «кросен», прямокутників тощо. Вони мають щораз іншу розробку форм та схеми розташування по горизонталі. Бічні «поверхниці» утворені дрібноузорними «кривульками» й «павучками». Останні відмежовані від основного орнаменту «розводами» у вигляді симетрично укладених тоненьких (в 1—2 нитки) стрічок червоного і чорного кольорів з незначним вкрапленням оранжевої чи жовтої барв, іноді — сріблястої або золотистої «сухозолоті». Зовні «забори» традиційно завершені аналогічними «павучками» й «півпавучками». За системою декору «забори» старовіцьких хусток найбільше споріднені із «заборами» переміток цього ж осередку. Однак, на відміну від переміток, подвійна поверхня в хустках розташована з невеликим інтервалом білого тла лише на зовнішніх сторонах, біля самого рубчика. Воно є контрастом до насичених за декором «заборів» і дрібновзористої центральної площини, об'легшувало й зрівнювало їх. Крім цього білий колір тла підсилював звучання орнаменту «заборів», дещо перекликався з білими просвітками між тоненькими стрічками, об'єднував їх і цим творив гармонійну цілість композиції хусток.

Від домінуючого мотиву центральної смуги «забору» походять назви покутських хусток «ружові», «зірничкові», «штернові», «хрестикові», «очкаті», «качурові», «павучкові» [30; 10; 4]. Найбільше вишуканим за формою мотивів є «качуровий забір», в якому орнамент сформований поверненими до середини «качурами», «кучерями» й обрамлений зовні дрібними кривульками [31]. У весільних хуст-

ках переважали мотиви: «ружки», «зірнички», «штерна» найчастіше вписані в ромби й розмежовані перехрестям [32].

Іноді вони вкладені у прямокутники, які позмінно чергуються з концентричними ромбами вміщеними в аналогічні площини, але контрастного кольору [33]. Такий композиційний прийом уможливорює урізноманітнити ритміку по горизонталі і збагатити орнамент. Зовнішні його краї характерні ажурним завершенням, створеним мініатюрними мотивами «павучків», «ріжків», «грабельок», «гребінців» з філігранною розробкою форм. Застосування контрастних сполук для виведення форм геометричних мотивів є характерною особливістю основної смуги декору «роблених» хусток цього, як і деяких інших осередків ткацтва. У них домінуючий червоний колір найчастіше поєднаний з темно-синім, або фіолетовим чи зеленим, іноді чорним. В одних випадках він є тлом, а в інших — виконує функцію провідних мотивів орнаменту і композиції хустки в цілому.

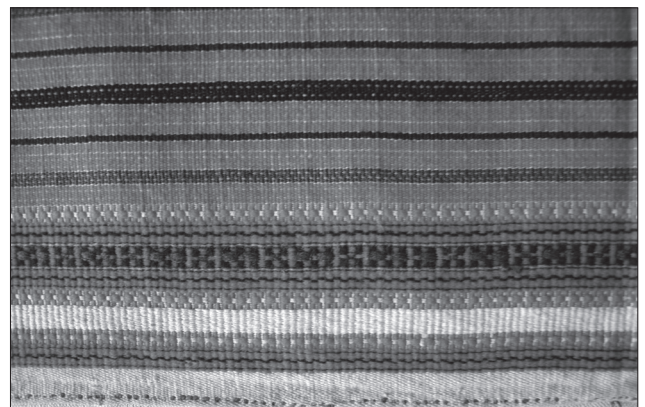
Особливою декоративністю виділяються хустки іншого осередку виготовлення хусток — **с. Великий Ключів**. На яскраво червоному тлі графічно чітко виділяється темно-синій орнамент. Емоційність сприйняття декору посилена поєднанням гладкої, з мерехтливим полиском поверхні центральної площини виробу та фактурних рельєфно-виступаючих над поверхнею мотивів ромбів, витканих з об'ємної вовняної пряжі технікою перебору [34].

Давніші (1900—1910-х рр.) зразки старовіцьких хусток характерні дихромними поєднаннями, домінуючої червоної та підпорядкованої їй чорної барв на білому тлі в центральній площині виробу. Рапорт цих вузеньких, симетрично укладених стрічок сягає 0,25—0,60 см [35; 5]. Однак, основна увага зосереджена на групі виразніших за декором смугах, що завершують обидва поперечні краї виробу. Тут на пурпурово-червоному тлі, за тридільною схемою розташовано чорний геометричний орнамент. По середині — крупніша (1,6 см) смуга з позмінно розташованих мотивів ромбиків та розет, або ромбів та перехресть. Вони оточені обабіч групою тоненьких чорних пасочків і завершені зовні зубчастим краєм «гребінцями» або «павучками». Загальна ширина забору становить 5,2 — 5,6 см.

Новітні (1920—1930-х рр.) роблені хустки цього, як і інших осередків — дещо багатші й різнома-

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне тканиня. 1910 р., с. Вербіж Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 10064

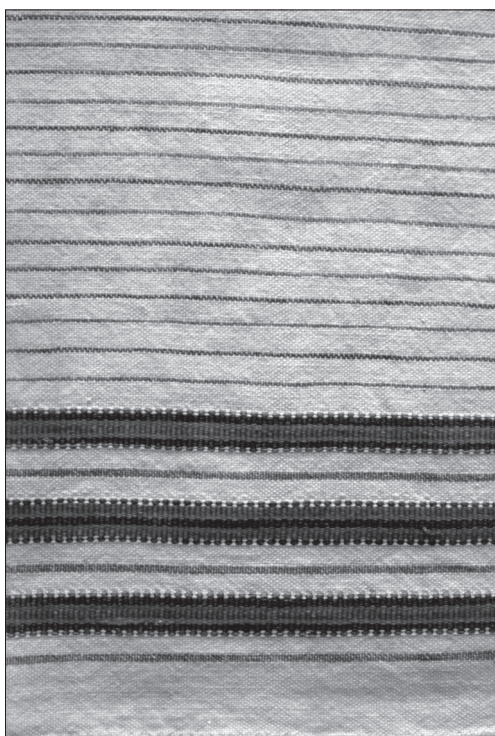

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне тканиня. Початок ХХ ст., с. Корнич Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. МЕХП ЕП-21553

нітніші за орнаментом і колоритом. Основна частина виробу теж заповнена вузенькими, щільно укладеними червоними та чорними стрічками, між якими часом є зелені або жовті вкраплення (у вигляді тоненької штрих-пунктирної лінії). Остання, дещо акцентує монотонну ритміку й оживляє стриману гаму барв (рапорт сягає 0,25 см). Значно вишуканішими

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1932 р., смт. Печеніжин Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 15970

Бондарук Василь. Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. 1900 р., с. Прутівка Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 8715

за декором є взористі смуги, що завершують обидва поперечні краї хустки. По середині (шириною 1,4—1,5 см) на пурпурово-червоному тлі «забору» чітко виділяються контрастні яскраво-зелені мотиви восьмипелюсткових розет і хрещатих фігур, які позмінно

чергуються в смузі [36; 4]. Є значна варіативність кольорового вирішення цих мотивів. Найчастіше для перехрестя застосовують чорний колір, а між ними почергово укладені дзвінки — жовті, червоні, фіолетові, оранжеві й зелені розети. Зовні, обабіч їх підтримують зелені поверхниці у вигляді «кривульки». Загальна ширина забору сягає 7—8 см [31].

Споріднені з охарактеризованими є «роблені» хустки з дещо чіткіше вираженим монотонним ритмом смуг у центральній площині. Цього досягнуто в основному за рахунок збільшення рапорту до 0,5—0,8 см. Ритмічність таких вузеньких (в одну—дві, а деколи й три нитки) стрічок симетричного укладу з виділенням центральної з них посилено завдяки збільшенню відстані між ними — просвітам білого тла (автор — Т. Ткачук, с. Великий Ключів) [27]. Воно значно освіжало й облегшувало основне полотнище хустки. Варіантності декору основної площини виробу досягнуто ущільненням або розрідженням цих тоненьких пасочків. Іноді поодинокую тоненькою чорною стрічкою акцентували середину або бічні краї мініатюрних груп червоних смужок (автор — А. Тарновецький, с. Замулинці) [39]. Крім загальнопоширеного червоного кольору майстри часом застосовували й темно-вишневу, оранжеву або чорну барви. Наприклад, три спарені (по дві нитки кожна) вишневі стрічки розділені тоненькими (в одну нитку) жовтими, ледь помітними пасочками у вигляді штрих-пунктирної лінії (с. Мишин), формують рапортну композицію середнього поля хустки.

Характерною особливістю «заборів» таких хусток є те, що основна, центральна взориста стрічка в них сформована мотивами «павучки» в оточенні груп тоненьких червоних пасочків. Зовнішні краї «заборів» завершені гребінчастим силуетом, утвореним мотивами «півпавучки» або «гребінці».

Інший тип «старовіцьких» хусток складають ті, в яких середина значно складніша за схемами розташування смуг, з багатшою гамою кольорів та вишуканою ритмікою. Рапорт поперечно-смугастого декору таких хусток сягає від 1 до 3—4 см. Домінуючими в них є теж групи червоних стрічок різної тональної насиченості. Вони поєднані з поодинокими, спареними чи тридільними чорними або темно-зеленими, іноді темно-синіми, фіолетовими стрічками, які акцентують ритміку по вертикалі та посилюють звучання насичених теплих барв (с. Корнич,

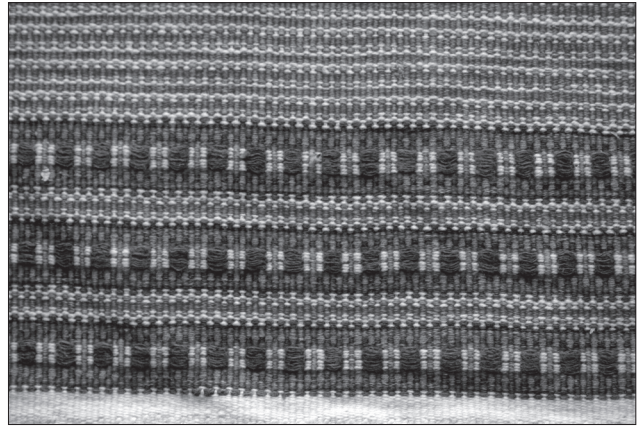

Великий Ключів Коломийського, Іспас Долішній Косівського р-ну) [40; 6].

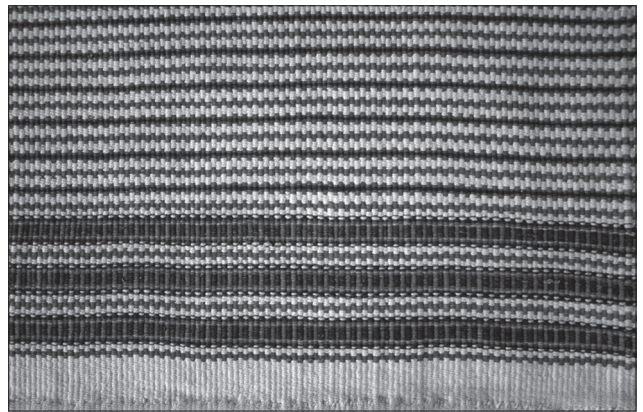
Позмінністю чергування вузьких груп (в одну—дві, часом три нитки) смужок теплого і холодного червоного кольору, зрідка розділених поодинокими жовтими чи оранжевими пасочками (в одну нитку) розширено і збагачено кольорову палітру. А варіативністю їхнього групування урізноманітнено ці дрібнорапортні композиції. Білі просвіти тла, контрастні до основних і підпорядкованих стрічок, увиразнюють ритміку, додають легкості та свіжості візуального сприйняття декору хусток. Акцентами композиції виступають поодинокі вузькі, або децю ширші чорні пасочки, які найчастіше розташовані по середині домінуючої смуги, часом — обабіч груп або на великій відстані між ними, на білому тлі. Іноді замість чорної, або поперемінно з нею застосовують також поодинокі зелені стрічки, які додають не лише чіткості, а й дзвінкості композиції. При всій багатоманітності групування цих вузьких поперечних стрічок (в одну—дві, чи три нитки) характерною є три, — рідше п'ятидільна схема, з виділенням центральної, децю ширшої та наявності однієї або двох тонесеньких «обміток» чи «поверхниць».

Ефекту мерехтливості зорового сприйняття всієї центральної площини хустки досягнуто за рахунок контрасту світлих (білих чи жовтих) або темних (чорних чи зелених) тоненьких стрічок у вигляді штрих-пунктирних ліній на насиченому червоному тлі. Техніка полотняного чи репсового переплетення дозволяє отримувати ідентичний смугастий декор з лицевої та виворітної сторін тканого виробу.

Осібний тип складають хустки, узороткані «перебирані» смуги яких розташовані не лише в «заборах» на поперечних кінцях, але й у центральній площині (автор — Кирило Юхненко, с. Сопів) [34]. Однотипні за декором хустки побутували і в с. Вербіж [42]. Рапортні композиції хусток характерні чіткою ритмічністю позмінного чергування вужчих груп безузорних та домінуючих взористих «перебираних», у вигляді рівномірно укладених по горизонталі мотивів прямокутників. Такі червоні або чорні прямокутники формують зубчастий силует і контрастують з нейтральним білим фоном. Порівняно з дрібнорапортними композиціями розглянутих хусток, узороткані — виділяються також наявністю більшої кількості фону, що сприяє увиразненню форми (силу-

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. Початок ХХ ст., с. Залуччя Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. НМНМГП № 10226

Хустка домоткана «старовіцька». Конопля, бавовна («бамбак», «заполоч»); репсове, перебірне ткання. Початок ХХ ст., смт. Заболотів Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. МЕХП ЕП-81685

ту) червоних або чорних мотивів і ритміки по горизонталі та вертикалі всієї центральної площини виробу. Середину таких взористих смужок іноді заповнювали тоненькою зигзагоподібною стрічкою контрастної барви (на червоному тлі — чорною або зеленою та навпаки), що вносило певний ліризм у загальне сприйняття декору.

Значно активнішими й багатшими за художнім вирішенням є домінуючі смуги орнаменту «забори», що традиційно завершують вужчі поперечні краї хусток цього, як і інших типів композиції. Ширина заборів коливається від 5 до 8 см, вони традиційно побудовані за тридільною схемою розташування мотивів у смугах, при якій центральна є домінуючою (сягає 3—4 см). На ній зосереджена основна увага. На вдовжених горизонтально червоних і зелених прямо-

кутних ділянках позмінно чергуються хрещаті фігури та ромби цих же контрастних барв (на червоному зеленій і навпаки), утворені квадратами.

Центральна частина забору виділена чорними квадратами, які чіткіше виявляють орнамент та акцентують на ньому увагу. Зовнішні його сторони обрамлені двома стрічками «павучків», розділених теж чорною мініатюрною кривулькою. Вона перекликається з ідентичною зигзагоподібною стрічкою, розташованою посередині домінуючих смужок основного полотнища «старовіцької» хустки. Завдяки цьому досягнуто цільності декоративного вирішення твору. Ще одна аналогічна взориста стрічка — спарена «павучкова поверхня», розташована лише з однієї сторони з інтервалом 1,5 см білого тла, що завершує поперечний край хустки, доповнює та підтримує основну площину орнаменту. Провітри нейтрального фону вносять свіжість і децю розвантажують загальну композицію забору.

Інший тип композиції складають білі хустки з менш вибагливим декором, які побутували здебільшого в селах **Печеніжин (Надвірнянського), Прутівка, Заболотів та Русів (Снятинського районів)**. На відміну від охарактеризованих червоних центральна площа білих хусток найчастіше заповнена позмінним розрідженим чергуванням поодиноких вузьких червоної та синьої стрічок з великим інтервалом. Рапорт складає від 1,3 до 3,2 см. Така полегшена середня частина виробу децю компенсується вузькими тридільними заборами у вигляді домінуючих червоних або синіх, іноді чорних смужок на тлі яких суцільно повторюються по горизонталі мотиви «шахівничок», «парканців», «павучків». Зовнішні краї «заборів» завершені зубчастим силуетом з «гребінців» цих же барв [43; 8].

Характерною особливістю таких білих хусток є те, що основа в них була здебільшого конопляна, рідше — бавовняна «бамбакова», а підкання фону — переважно бавовняне, тоді як кольорові стрічки — створені заповноччю. Найпоширенішою технікою ткання білих хусток була полотняна і репсова. Однак, іноді, виготовляли їх і саржевим «чиноватим» переплетенням «у ялинку» [44].

Загалом білі хустки були переважно буденні (ймовірно тому їх збереглося значно менше, ніж червоних), — вони поступалися також і за червоним декором — святкового призначення. Для останніх — використо-

ували дорогу кольорову «волічку», «коцик», «заполоч», а деколи й шовк та сухозолоть.

Отже, аналіз «старовіцьких» покутських хусток дав підстави стверджувати про багатство і різноманітність їх художнього вирішення. Більшою варіативністю композицій виділяються червоні святкові хустки. Менш вибагливі за декором є білі хустки — призначені для щоденного вжитку. Для червоних — характерний щільний, а для білих розріджений вузьких стрічок смуг центрального поля. Однак спільним для них є завершення поперечних країв групою вузьких взористих смуг «заборів». І для рапортних композицій основного поля, і для «заборів» типовий три-, рідше п'ятидільний уклад смуг орнаменту та симетричність. Кольорова гама червоних хусток включає домінуючий червоний різної насиченості та вкраплення чорного, зеленого і жовтого або оранжевого та невелику кількість білого (який є фоном). Білі хустки значно поступаються червоним і за колоритом. У них осядливо поєднують червону з чорною (чи темно-синьою) та жовтою барвами, більше місця відведено нейтральному білому тлу.

Умовні скорочення

МЕХП — Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної академії наук України.

МНАПЛ — Музей народної архітектури та побуту у Львові.

НМНМГП — Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського.

1. МЕХП ЕП-21557.
2. МЕХП ЕП-21556.
3. МЕХП ЕП-10226.
4. МЕХП ЕП-21546.
5. МЕХП ЕП-21555, 21558.
6. МЕХП ЕП-21540, 21541, 21543.
7. МЕХП ЕП-21544, 21554.
8. МЕХП ЕП-81685.
9. МНАПЛ АП-15179.
10. МНАПЛ АП 7730, 7731, 7731, 7760.
11. НМНМГП № 264.
12. НМНМГП № 15879, 12952.
13. НМНМГП № 8095, 8094.
14. НМНМГП № 7964.
15. НМНМГП № 8009.
16. НМНМГП № 4707, 4705.

17. НМНМГП № 5770.
18. НМНМГП № 8715.
19. НМНМГП № 4552.
20. НМНМГП № 6700.
21. НМНМГП № 6389.
22. НМНМГП № 4706.
23. НМНМГП № 4705.
24. НМНМГП № 4750.
25. НМНМГП № 17335, 17336, 15938.
26. НМНМГП № 4750, 15938.
27. НМНМГП № 6389.
28. НМНМГП № 2722.
29. НМНМГП № 15038, 4427.
30. НМНМГП № 14334, 14337
31. НМНМГП № 4185.
32. НМНМГП № 17335.
33. НМНМГП № 4707, 17336, 2722.
34. НМНМГП № 2721, 4367.
35. НМНМГП № 4706, 4750.
36. НМНМГП № 4705.
37. НМНМГП № 17335.
38. НМНМГП № 6389.
39. НМНМГП № 5770.
40. НМНМГП № 4276, 14293, 14294, 11806, 4252.
41. НМНМГП № 8094, 15804.
42. НМНМГП № 10064.
43. НМНМГП № 16119, 5215, 8715, 15970.
44. НМНМГП № 5355.
45. Гатальська Н. Поетика волинського вбрання. Науково-художня реконструкція / Н.Г. Гатальська, Г.М. Івашиків. — Луцьк : Ініціал, 2005.
46. Захарчук-Чугай Р.В. Народне декоративне мистецтво Українського Полісся. Чорнобильщина / Р.В. Захарчук-Чугай. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2007. — 334 с. : іл.
47. Косміна О.Ю. Традиційне вбрання українців / О.Ю. Косміна. — К. : Балтія-Друк. — Т. 2: Полісся. Карпати. — 167 с. : іл.
48. Курилович А.Н. Белорусское народное ткачество / А.Н. Курилович. — Минск : Наука и техника, 1981. — 119 с. : ил.
49. Матейко К.І. Одяг / К.І. Матейко, О.В. Полянська // Гуцульщина: історико-етнографічне дослідження. — К. : Наукова думка, 1987. — С. 183—203.
50. Матейко К.І. Український народний одяг / К.І. Матейко. — К. : Наукова думка, 1977. — 222 с. : іл.
51. Олійник О.В. Традиційні художні тканини Покуття кінця ХІХ — середини ХХ ст. (типологія, художні особливості, система виражальних засобів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мист. / О.В. Олійник. — Львів, 1997. — 28 с.
52. Сахро М.П. Декоративно-вжиткові тканини Коломиїщини / М.П. Сахро // Народна творчість та етнографія, 1978. — № 4. — С. 49—58.
53. Сидорович С.Й. Художня тканина Західних областей УРСР / С.Й. Сидорович. — К. : Наукова думка, 1979. — 153 с. : іл.
54. Стельмащук Г.Г. Традиційні головні убори українців / Г.Г. Стельмащук. — К. : Наукова думка, 1993. — 236 с. : іл.
55. Стельмащук Г. Українські народні головні убори / Г.Г. Стельмащук. — Львів : Априорі, 2013. — 275 с. : іл.

Olena Nykorak

ON ORIGINAL ARTISTIC FEATURES IN HOME-WOVEN KERCHIEFS OF POKUTIA

In the article have been analyzed some artistic peculiarities discerned in damask-woven kerchiefs of Pokutia. In the course of study have been considered most typical schemes of compositions, motifs, colouring as well as means and ways of artistic expressiveness.

Keywords: home-woven kerchiefs, schemes of compositions, motifs, colouring.

Olena Nykorak

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ СВОЕОБРАЗИЕ ДОМОТКАННЫХ ПЛАТКОВ ПОКУТЬЯ

Проанализированы художественные особенности узоротканых платков Покуття. Рассмотрены наиболее типичные схемы композиции, мотивы, колорит, средства и приемы художественной выразительности.

Ключевые слова: домотканые платки, схемы композиции, мотивы, колорит.